

Նոյն թուին Սինոդը որոշեց մարտացանել վեհափառ Հայրապետին Իսահակ Տէր Միքայէլեան և Բաբգէն Աղաւելեան վարդապետների ծառայութեանց ցուցակները Նորին Արքութեան առաջադրութեան համաձայն:

Նոյն թուին Սինոդը թոյլատրեց Մէքելլա գիւղացի Սերովբ Սիմէօնեան Զիւրինեանցի և Մաքրուհի Գրիգորեան Սիմէօնեանի պսակը խնամութեան չորրորդ աստիճանում, որի մասին և հրաման տուաւ Վրաստանի և Իմերէթի Կոնոխատորիակն:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՇՐՈՋԱՆԵՐ ԵՒ ՄԵՐ ՇՐՈՋԱՆԵՐԻՆԵՐ

Հոգին է կենդանաբար, մարմին ինչ ոչ
օգնէ. զբանն զոր ես խօսեցայ ը՛դ ձեզ՝ հոգի
է և կեանք. Այլ եւս սմանք ի ձէնջ՝ ու ոչ հա-
ւատան, քանզի գիտէք Յիսուս ի սկզբանէ. ով
եւ այնքիկ, որ ոչն հաւատան, և ով այն է՝
որ մօտեցնէ և զնա:

Յովն. Աւ. Զ. 4—66.

Մօտաւորապէս 1874 տարի է անցել այն օրից, երբ առաջին անգամ հնչուեց Աւետարանի քաղոքը Հրէաստանում, երբ Աստուածորդին՝ հակառակ յաւնական և հռոմէական հաւատոյ և դիցարանութեան, օրոնք ի դէմս աստուածների ընդունում էին և պաշտում Օլիմպոսի մարդաբնոյթ բնակիչներին, գոչեց. — Հոգիէ Աստուած և Նրան պէտք է պաշտել հոգով և ճշմարտութեամբ. Պաշ-

աամուհիի ձեռք որոշելով անձամբ և իւր երկրային կեանքն հէնց այդ պաշտամունքով անցկացնելով, շատ գեղեցիկ կերպով ցոյց տուաւ, որ Աստուած պաշտել՝—նշանակում է սիրել ընկերօջը, վաճառել ամբողջ ունեցածը և տալ չունեորներին, չարութիւնը հատուցանել բարութեամբ և վերստին ծնունդով սուրբ հոգով, աստուածային կատարելութեան ձգտել:

Բայց սոյն յօդուածում մենք նպատակ չունինք քրիստոնէական վարդապետութեան պահանջների մասին խօսելու, որովհետեւ նրանք նիւթ կլինեն մեր յետագայ յօդուածների. այլ ուզում ենք կանգ առնել և մի հայեացք ձգել, թէ քսաներորդ դարում ինչո՞ւմ է կայանում մեր քրիստոնէութիւնը, գիտութեան և գրքի այս հսկայական յառաջադիմութեան ժամանակ ո՞րքան ենք հետաքրքրւում մեր պարծանաց գերադոյն առարկայով և ի՞նչ չափով ենք հետևում, ի՞նչպէս ենք հասկանում այն երկնային վարդապետութիւնը, որով հպարտանում ենք, հիմք համարելով մեր քաղաքակրթութեան՝ — օրէնսդրութեան և ամենօրեայ կենցաղավարութեան: Քսաներորդ դարու շէմքում ո՞րքան համապատասխան է մեր կեանքը մեր դաւանած վարդապետութեան՝ քրիստոնէութեան պահանջներին:

Ո՞վ չը գիտէ, որ մարդիկ երբէք այնպիսի հակասութեան մէջ չեն եղել Աւետարանի և խղճի պահանջների դէմ, որպիսի հակասութեան մէջ դանդում են այժմ:

Ո՞վ չը գիտէ, որ երբէք մարդիկ այնքան անհաւասար չեն եղել, ինչպէս մեր օրերում, այնքան պակասաւոր արդարադատութիւն չեն ունեցել՝ ինչպէս այժմ մեր կեանքի և յանցանքների բարդութեան, տեսակների բազմութեան և ընտրած ճարտիկ միջոցների շնորհիւ: Միթէ երբ և իցէ այնչափ սուտ է խօսուել յանուն ճշմարտութեան, որչափ խօսուում է մեր օրերում. միթէ երբ և իցէ այնքան կեղծիք է կատարուել յանուն շիտակութեան, ինչպէս այժմ, միթէ երբ և իցէ այնպիսի անհաւատութիւն է սերմանուել յանուն հաւատոյ, ինչպէս մեր օրե-

բուժման և այնչափ բարոյական քայքայումն է տիրել քրիստոնէից մէջ, ինչպէս որ այժմս է. ինչ է այս բոլորի պատճառը և ուր պէտք է որոնել այն։

Չէ որ մենք ուսում ենք առնում, կրթւում ենք հազարաւոր գրքեր ենք կարդում, ուսումնասիրում տասնեակ առարկաներ և այս բոլորը նրա համար, որ կարողանաք ստեղծել կրօնական բարոյական հասարակութիւն։ Չէ որ այս բանին է ծառայում կրթական գործի համար ծախսուող միլիօնների գումարը, դիրքն ու մասուլը, օրէնքն ու դատարանը, գպրոցն ու եկեղեցին։ Այս ինչպէս է, որ փոխանակ իրական և զգալի հետեանքների հասնելու կամ կրիայի քայլերով ենք շարժւում, կամ շատ անգամ յետադիմում ենք։ Վերցրէք յանցանքների բաղմացած տեսակները, մեր օրէնքների բարդութիւնն ու միեւնոյն ժամանակ անբաւարարութիւնը, վերցրէք յանցաւորներին, նրանց ծագումը, մտաւոր պաշարը, գործած յանցանքների մեծութիւնն ու շարժառիթները և դուք շատ էլ մխիթարական եղբակացութեան չէք գալ։ Եթէ համեմատենք քաղցած և անկիրթ մարդկանց գործած յանցանքների թիւն ու տեսակը կրթւած և ապահով շատ անգամ հազարներ ստացող հոմալսարանական և այլ մասնագիտական դպրոցների նշաններով կրօնները դարդարած մարդկանց գործած յանցանքների հետ, հաւատացած եղէք, որ առաջիններն անպայման կը չքանան, շատ խղճուկ տեղ կը բռնեն։ Եւ այս բոլորը տեղի ունի քրիստոնէայ հասարակութեան մէջ, այնտեղ, ուր պարծենում են քրիստոնէական քաղաքակրթութեամբ, ուր հաւակնաբար իրենց կոչում են տգէտ ժողովրդների մէջ քրիստոնէական ուսումնի ու քաղաքակրթութիւն տարածող և լուսաւորութեան առաքեալ։ Եւ իրաւ շատ անգամ տարածում են, բայց ոչ լոյս, ոչ քաղաքակրթութիւն, ոչ քրիստոնէական վարդապետութեան պահանջած կեանքն ու կենցաղավարութիւն, այլ քայքայումն, բարոյական անկումն, նիւթական կեղեքումն ու խաբեբայութիւն, հոլածանք և ստրկութիւն։

ինչ է պատճառը, ինչու արդեօք տեղի ունենալու
պիտի հակասական երևոյթներ, ինչու երբեմն նոյն ինկ
Աւետարանի պաշտօնեաները հակամարդկային դադարաւոր
ներով լեցուն, մի միայն հալածանք և տառապանք թիւն, սուր
ու տառապանք են քարոզում այս կամ այն ազգի այս
կամ այն ժողովրդի դէմ: Նորերս մի կաթողիկէ քահանայ
Իռլանդիայում կոչ էր արել հրէաներին անխնայ հալածե-
լու ու ոչնչացնելու: Աւելի լաւ վիճակի մէջ չէ քրիստո-
նէից յարաբերութիւնը քրիստոնեայ ժողովրդների հետ
և այնտեղ, ուր որ պէտք է թագաւորէր սէր և հաւատա-
րութիւն, աշխատանք և խաղաղութիւն, մենք տեսնում
ենք թշնամութիւն, անհաւատարմութիւն, ծուլութիւն,
խռովութիւն և դրկանք, ինչու համար է այս այսպէս,
ինչու են տեղի ունենում այսպիսի հակասական երևոյթ-
ներ մեր կեանքի մէջ:

Որովհետեւ դեռ ևս սուրբ գիրքը, Աւետարանը չի
նշուածել, չի գրաւել իւր արժանաւոր տեղը մեր տանն ու
գարոցում, հասարակական, ընտանեկան և անհատական
կեանքում: Նրան մեր կրթութեան ու կենցաղավարու-
թեան ժամանակ աւելի պակաս նշանակութիւն է տրուում
քան մի որ և է աշխարհային հեղինակի, քան որ և է ա-
ռակախօսի՝ եղովպոսի, Լաֆօնտէնի կամ Կրիլովի առակ-
ներին: Մինչդեռ մեր ուսանող սերունդը բերանացի դիտէ
յիշեալ հեղինակների առակները, մինչդեռ նա ամօթալի
և տգիտութեան ազդեցոյց է համարում, եթէ մէկը չի
յիշում խաչակրաց արշաւանքների թուականը, Սեղոս-
տրիսի թագաւորութիւնը, Փիւնիկեցւոց գիւտերը, Սցե-
ւոլայի քաջագործութիւնը կամ Օոգոթների և Վեսպոթ-
ների արշաւանքը, վերածնութեան, փրանսիական յեղա-
փոխութեան, արիւնդուշտ Նապոլէօնի և կամ նրա կա-
տարած արիւնոտ դործերի շարքն ու ժամանակը, մինչ-
դեռ նա տգէտ է համարւում և ամօթից կարմրում է
Ռուսօին, Մօլիէրին, Հիւգօին, Մօպսսանին, Զօլային,
Շէքսպիրին, Նիցշէին, Գարսամանին, Դարւինին չը ճանա-
չելը, նրանց երկերից որ և է գլխաւորի հետ ծանօթ չը

լինելը, մինչդեռ մեզանում ագէա է համարուած և կը համարուի Աքովեանին, Գամար Քաթիպային, Նազարեանին, Նալբանդեանին, Բաֆուն և այլ ժամանակակից սովորական միջակ գրողներին անձանօթ հայ քրիստոնեան, մէկ հարցրէ՛ք նրանից, արդեօք նրա գրադարանում կայ Աւետարանը, նա երբ և իցէ աշխատել է ուշադրութեամբ կարդալ այն, երբ և իցէ իրեն նեղութիւն տուել է վորք ինչ ծանօթանալու Աւետարանի վարդապետած սկզբունքների հետ, երբ և իցէ նեղութիւն տուել է իրեն հասկանալու թէ ինչ ահագին սարեր կան իւր կեանքի և Աւետարանի պահանջների մէջ և դուք պատասխան կըստանաք, որ ձեր խօսակիցը զարգացած, եւրոպական հեղինակներից ճառող և իրեն եւրոպական Հոսսակիր համարող ինտէլիգէնաը՝ ոչ թէ ծանօթ չէ Աւետարանին, ոչ թէ չի կարդացել և կարիք էլ չի զգացել կարդալու կեանքի այդ ամենամեծ գիրքը, այլ ուղղակի աւելորդ է համարում, դուցէ նոյն իսկ սոփոցուցիչ և խաւարամտութեան ապացոյց, բայց հարկ եղած միջոցին պարծենում է քրիստոնէութեամբ և միևնոյն ժամանակ դողանում է, կեղեքում, ստում, դաւաճանում, շնանում և հէնց այդ է ընդունում և այդպէս է հասկանում կեանքը, կեանքի վարդապետութիւնը։

Դրանից լաւ և հաստատուն տեղ չունի Աւետարանը նաև դպրոցներում, նոյն իսկ հոգևոր վարժարաններում և հոգևորականներից շատերի համար։

Դպրոցներում դուք կը հանդիպէք կրօնական բաղմաթիւ առարկաների, այս կամ այն եկեղեցու Աստուածաբանութեան, այս կամ այն եկեղեցու այս կամ այն ծէսն ու խորխուրդը հաստատող վկայաբանութեանց անթիւ շարքերի և նրանց ուսումնասիրութեան։ Այնտեղ սովորում են սաղմոսն ու շարականը, ծէսն ու մաշտոցը, Աստուածաբանութիւնն ու համաբանութիւնը, իսկ Աւետարանը միայն այն չափով ինչ չափով որ հարկաւոր է արդարացնելու շատ անգամ եկեղեցական հայրերի այս կամ այն սխալ հասկացողութիւնը, իսկ որ Աւետաւ ունարն

սումնասիրուի իբրև ամենավճիտ աղբիւր բարոյականութեան և խաղաղ ու հաւասար կենցաղավարութեան, իբրև հակակշիռ եսական կեանքի պաշտպանների վարդապետութեան և ցոյց տրուի նրա գերազանցութիւնը, այդպիսի բան չէք տեսնիլ, Աւետարանն այդ ձևով ոչ մի տեղ չի ուսումնասիրուում: Մէկը պատրաստուում է Աւետարանի զինւորութեան, եկեղեցու սպասաւորութեան, ինչ են պահանջում և ինչպէս են հասկանում նրա պարտականութիւնը: Նրանից պահանջում են, որ դիտենայ շարականներ, դիտենայ սաղմոսն ու մաշտոցը, դիտենայ գրաբար բառերի աշխարհաբար թարգմանութիւնը, իսկ հասկանալ Աւետարանի իդէալը, նրա գծած շաւիղը, սովոր լինել այդ շաւղով ասլրելու և գործելու, այդ ոչ որ չի պահանջում, ոչ որ այդ բանի վրայ ուշադրութիւն չի դարձնում և մենք մնում ենք ծիծաղելի քրիստոնեաներ՝ հակաքրիստոնէական այնպիսի արատներով, որոնց մասին գուցէ նոյն իսկ հասկացողութիւն չունէր կռապաշտն ու մովսիսականը, յոյնն ու ասորին: Աւետարանի ներկայացուցիչները կարծէք երկիւղ են կրում ժողովրդին, ուսանող սերնդին տալու Աւետարանը ճշտութեամբ և ճշմարտութեամբ, հասկացնելու նրա պահանջները, պարզելու նրա գծած շաւիղը և այդ՝ ըստ իս մի միայն նրա համար, որ իրենց սրտի խորքում զգում են այն սոսկալի հակասութիւնը, որը գոյութիւն ունի այդ վարդապետութեան, նրանց կենցաղավարութեան, իրենց պաշտօնի ու գործի մէջ և այս է ահա գլխաւոր պատճառը, որ ճշմարտութիւնը մնում է ծածկուած, սիրոյ վարդապետութիւնը չը ճանաչուած և մեր շուրջը շարունակում է թաղաւորել արիւնն ու սուրը, ատելութիւնն ու թշնամանքը, գողութիւն, յափշտակութիւնն ու զրկանքը և այդ բոլորն արդարացնելու համար թոյլ և մոլորուած մարդկութիւնն իւր ընդունակ, բայց հիւանդոտ ներկայացուցիչների շնորհիւ ստեղծում է առանձին վարդապետութիւն, յայտարարում է գոյութեան պատերազմ և կռւում է ոչ թէ ընդհանուր բարօրութեան համար բնութեան յարուցած

արգելքների դէմ, այլ իրար դէմ, իւր եղբօր դէմ և չը հայած արտաքին զարգ ու զարդարանքի, շորի և փայլի, մարդիկ մնում են նոյն վայրենի հակումներով, ինչպէս որ եղել են դարեր առաջ:

Մենք գիտենք, որ քրիստոնէական առաջին դարերում հռովմայեցւոց կայսրութեան մէջ այդպիսի եսական կեանքին առաջն առնել կարողացաւ մի միայն Աւետարանի քարոզը, նրա պարզ մեկնած՝ պարզագոյն ճշմարտութիւնը և չափ ու սահման դրաւ Հռովմի պատրիցիոսների դարերի ընթացքում մշակուած և պաշտամունք դարձած գայլի ախորժակին:

Եւ ահա այժմս էլ մի միայն նոյն Աւետարանը ճշմարտութեամբ մեկնած և պարզ բացատրած կարող է և ընդունակ է վերջ դնելու մեր կեանքի ցաւոտ կողմերին, բժշկելու մեր հասարակական կեանքի սոսկալի վէրքերը և մի հանուր եղբայրութիւն ստեղծելու երկրիս վրայ: Ուրեմն տանք ժողովրդին Աւետարանը, գրկենք այն, ջանանք ըմբռնել նրա պահանջներն և իրագործել կեանքի մէջ, որքան կարեւորութիւն ենք տալիս մաթեմատիկայի, աշխարհագրութեան, տիեզերագրութեան, պատմութեան և քերականութեան, որքան կարեւոր ենք համարում աշխարհական այս կամ հեղինակի հետ ծանօթութիւնը և չը գիտցած դէպքում կարմրում ենք խօսակիցների առաջ, նոյն չափով կարմրենք Աւետարանի այս կամ այն ճշմարտութիւնը չը գիտցած դէպքում, այդ կեանքի դրքի պահանջների և մեր կենցաղավարութեան հակասութեան ժամանակ և մենք՝ հաւատացած եղէք, որ աւելի մեծ մխիթարութիւն, հանգիստ և խաղաղութիւն կը դնենք, քան աշխարհիս անբաւ հարստութեան տուածը, որ միայն մարմինն է պարտում, իսկ հոգին խեղդում ու սպանում, նրա հանգիստն ու անդորրութիւնն յափշտակում:

Բայց այս մասին հետեւեալ անգամ:

Ե. Տ. Վ. Մ.